

Lunds universitet
Sociologiska institutionen

LUND
UNIVERSITY

”Ur handarbete gror revolution”

En intervjustudie om textilt handarbete som politisk handling

Astrid Bachs
Kandidatuppsats: SOCK04, 15 hp
Höstterminen 2015
Handledare: Sara Eldén

Abstrakt

Astrid Bachs

Titel: "Ur handarbete gror revolution" - En intervjustudie om textilt handarbete som politisk handling.

Kandidatuppsats: SOCK04, 15 hp

Handledare: Sara Eldén

Sociologiska institutionen

Höstterminen 2015

Textilt handarbete som politisk handling har blivit ett inslag i den feministiska rörelsen. Det textila handarbetet har en historia som är starkt sammankopplad med samhällets syn på kvinnan och har använts både disciplinerande och moraliserande. Den feminina kopplingen har också skapat möjligheter för kvinnor att träffas och organisera sig genom bland annat syföreningar. Idag används samma feminina koppling som ett redskap för att visa på alternativ till rådande samhällsstrukturer. Uppsatsen bygger på fem intervjuer med personer som utför textilt handarbete som en aktiv politisk handling. Syftet är att undersöka varför det textila handarbetet kan anses vara en politisk handling, samt varför de som utför det anser att det är ett bra verktyg för att uppnå politisk förändring. Utifrån intervjumaterialet har en modell över det politiska handarbetet vuxit fram och i denna modell definieras tre dimensioner som karakteriserar det politiska handarbetet. Det första är handlingen i sig, den andra att göra handarbetet synligt, och den tredje att uppvärdera eller uppmärksamma de värderingar som är kopplade till textilt handarbete. Den historiska kopplingen till handarbete och femininitet är viktig för att få en förståelse för handarbetets position idag.

Nyckelord: Textilt handarbete, politisk handling, femininitet

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Syfte och frågeställning	1
2.1 Begreppsdefinitioner	2
3. Bakgrund	2
3.1. Handarbete och femininitet	2
3.2. Handarbete och politik	4
3.3. Handarbete i nutid	5
3.4. Syföreningar och egna rum	6
3.5. Uppsatsens utgångspunkter	8
4. Teori	8
4.1. Femininitet och motstånd	8
4.2. Omfördelning och kulturellt erkännande	10
5. Metod och metoddiskussion	11
5.1. Insamling av material	11
5.2. Etiska överväganden	12
5.3. Intervjupersoner	13
5.4. Tolkning och analys	13
6. Textilt handarbete som politisk handling	14
6.1. Miljömedvetenhet	14
6.2. Uppgörelse med systemet	15
6.3. Uppvärdera det feminina	17
6.4. Att bli stöttad men inte tagen på allvar	19
6.5. Kvinnopolitiskt eko	21
6.7. Handarbetets tredimensionella karaktär	23
7. Slutdiskussion	24
Referenser	27

1. Inledning

Feminismen kan ofta gå mot att kvinnor ska vara som män, att kvinnor ska bli hårdare. Det kan också vara en stor poäng att uppvärdera dom feminina värdena, eller dom som har setts som dom feminina värdena varav handarbete och gemenskap tänker jag är väldigt tydliga såna, att man kan tänka vilken värld är det vi vill ha? Jag kan tycka att det som klassiskt har setts som feminina värden är de viktigaste men bara för att dom inte har ansetts som lika bra eller getts lika hög status behöver det kanske inte betyda att vi ska överge dom utan snarare att vi ska öppna dom så att alla människor kan känna sig bekväma med att inhysa dom. (Intervju med My, 2015).

För något år sedan såg jag en bild som väckte mycket tankar och känslor i mig. Det var ett foto på en pansarvagn som klätts in med rosa virkning och stickning som en protest mot krig. Jag sysslar inte själv med handarbete men den här bilden öppnade upp någonting nytt i mina tankar kring politisk aktion. Jag började fundera på varför denna bilden var så slagkraftig och blev nyfiken på den spänningen som skapats i mötet mellan den mjuka, rosa textilen och den hårda, krigsbejakande pansarvagnen. Textilt handarbete fick en helt annan betydelse för mig och jag började se att det textila handarbetet säger mycket om historien, samhället och människan. Det har handlat om överlevnad, att hålla värmen och att vara respektabel. Det har varit moderns roll och kvinnans uppdrag att försörja familjen med hela kläder. Nu är det annorlunda. Vi låter maskiner skapa våra kläder och vi stoppar inte strumpor, vi köper nya. Textilt handarbete har fått nya roller. En av dessa är som politisk handling för att visa en ståndpunkt eller ifrågasätta samhället vilket har fått en del uppmärksamhet i media på senare tid (Vessby, 2009). En ny våg av stickande aktivister har återupptagit handarbetet som en viktig feministisk strategi och handarbetet har blivit ett inslag i politiska kamper.

2. Syfte och frågeställning

Denna uppsats syftar till att belysa på vilket sätt textilt handarbete, som feminint kodat, kan ses som politisk handling och varför det används i politiska kamper. Genom kvalitativa intervjuer med personer som utför textilt handarbete som en aktiv politisk handling studeras dagens politiska handarbete. En historisk genomgång av forskning om handarbete och politisk aktion används för att belysa de maktstrukturer och värdemönster som genomsyrar det textila handarbetet. För att titta på detta har följande frågeställningar formulerats:

- På vilka sätt kan det textila handarbetet vara en politisk handling?

- Varför anser de som utför politiskt handarbete att det är ett bra verktyg för förändring?

2.1 Begreppsdefinitioner

En social såväl som en feministisk rörelse definieras som ett organiserat, kollektivt handlande där de delaktiga delar vissa grundläggande föreställningar om världen och känner solidaritet med varandra. De befinner sig i konflikt med det etablerade systemet och framför protester i det område där de verkar. De protester som utförs är återkommande och en kollektiv identitet skapas (Schmitz, 2015, s. 233; Wettergren & Jamison, 2006, s. 10).

Inom det textila handarbetet finns det många olika tekniker, i denna uppsats är det textilt handarbete generellt som åsyftas och i analysen används begreppen handarbete och textilt handarbete synonymt. Båda avser det textila handarbetet som utförs som politiska handlingar. Uppsatsen är avgränsad till en västerländsk kontext och till personer som använder handarbete i politiska kamper.

3. Bakgrund

I detta avsnitt presenteras tidigare forskning om handarbete och politisk aktion i en historisk genomgång. Studiernas fokus är framförallt utifrån en västerländsk kontext. Den forskning som valts är relevant för att förstå sambandet mellan handarbete och femininitet, förstå hur maktstrukturer kopplas till kön, belysa olika synsätt inom den feministiska rörelsen, samt se kopplingen mellan handarbetets historia och konstruktionen av femininitet. Detta ger en bra utgångspunkt för att belysa på vilket sätt textilt handarbete kan ses som politiska handlingar och varför det används i politiska kamper idag.

3.1. Handarbete och femininitet

Naturligtvis har feminint genus skapats genom textil fostran och naturligtvis har det använts för att hindra kvinnor från att göra annat. Att textilen betraktats som feminin har också gjort att den, liksom många andra verksamheter med kvinnliga förtecken, fått låg status i samhället. Möjligen är det också därför som många kvinnor, då de arbetat för att överskrida gränserna för gängse genusmönster och rådande könsmaktsordning, tagit avstånd från och ibland föraktat det textila. Textilen har förbundits med förtryck och konformism och med en låg social status. En betydelsefull del i kampen för en annan maktordning mellan könen är att erkänna och uppvärdera traditionellt feminina verksamhetsområden. (Svensson & Waldén, 2005, s.10).

Det som etnologen Birgitta Svensson och kvinnohistorikern Louise Waldén (2005) beskriver i

citaten ovan tydliggör en genomgående diskussion inom feministisk teori och feministiska rörelser. Konstvetaren och psykoterapeuten Rozsika Parker (1989) har forskat om kopplingen mellan broderi och femininitet genom att göra en historisk översikt från medeltiden och framåt. Forskningen visar på broderiets olika roll i samhället i relation till femininitet, både ur ett identitetsskapande perspektiv och ett samhällsperspektiv. Parkers genomgående historiska berättelse fångar in historiska skeenden och visar hur femininitet konstrueras kontextuellt och broderiets betydande roll i konstruerandet av femininitet. Parker menar att feminina stereotyper tillskriver alla kvinnor vissa attribut och osynliggör exempelvis sociala och ekonomiska skillnader mellan kvinnor. Stereotyperna används för att befästa maskulinitet som överordnat genom att förknippa femininitet med svaghet (s. 4). Inom vissa områden klumpas det som kvinnor gör ihop till en ”kvinnokategori” inom det området. Broderi har istället blivit sammanfogat med feminina stereotyper som Parker beskriver som ”/.../ characterised as mindless, decorative and delicate; like the icing on the cake, good to look at, adding taste and status, but devoid of significant content” (s. 6). Detta har gjort att handarbete setts som ett sätt för kvinnor att distansera sig från feminina stereotyper exempelvis genom att ta avstånd från handarbete (Ibid.).

Svensson och Waldén (2005) menar att eftersom det textila handarbetet förknippas med femininitet frambringar det starka känslor, såväl från feminister som från andra. Det föraktas av vissa och upphöjs av andra. Den textila kunskapen har varit en stor del av kvinnors fostran både i skolan och i hemmet och haft en disciplinerande och moraliserande roll. Det fanns ett ideal av att flickor och kvinnor inte skulle vara sysslolösa utan alltid ha något i händerna (s. 13). Handarbete förknippades starkt med kvinnlighet och det fanns en norm om att de som inte var händiga inte var kvinnliga (Waldén, 1994, s. 56). Svensson och Waldén (2005) menar att det inte är själva könskodningen av det textila handarbetet som är det grundläggande problemet utan vilken social status det får på grund utav att det är kvinnligt könskodat (s. 11).

Parker (1989) belyser den starka kopplingen mellan femininitet och handarbete: ”[w]omen embroidered because they were naturally feminine and were feminine because they naturally embroidered.” (s. 11). På 1700-talet blev broderi en markör för det aristokratiska livet, den ”äkta” femininiteten kopplades samman med en kvinna som inte behövde arbeta. Broderiet stod för foglighet, lydnad, kärleken till hemmet och ett liv utan arbete. Detta förstärkte mannens roll som familjeförsörjare. Broderi användes som ett sätt att inpränta femininitet i kvinnor samtidigt som det kunde vara en arena där kvinnor kunde diskutera begränsningarna som var kopplade till femininitet (Ibid.). Handarbetet gjorde det möjligt för kvinnor att ses och skapa sociala band sinsemellan utan att känna att de övergav sin familj, bedrog sin man

eller slösade tid (Ibid., s. 14-15).

3.2. Handarbete och politik

Den industriella revolutionen som drog över Europa under 1800-talet förändrade den ekonomiska och sociala strukturen. Omfattande förändringar inom produktionen möjliggjorde till stor del att det som tidigare skapats i hemmet nu producerades storskaligt i fabriker och kunde köpas i affären. Handarbete gick mer och mer från att vara en nödvändig syssla till att vara nöje - och identitetsskapande (Christoffersson, 2012, s. 222). De brittiska suffragetterna använde broderi som en del i sin politiska kamp för rösträtt i början av 1900-talet. De inspirerades av fackföreningsrörelsernas användande av banderoller i politiska demonstrationer men till skillnad från fackföreningarna gjorde suffragetterna banderoller själva med ett starkt kreativt inslag. De ville genom broderiet framkalla och påvisa en stark och kraftfull femininitet istället för de tidigare kopplingarna mellan broderi och kvinnors svaghet och underordning (Parker, 1989, s. 197). I Parkers forskning är broderiet det som undersöks, men i det textila handarbetet ingår många olika tekniker och olika typer av textilt handarbete kan ha något olika betydelser och användningsområden. Utifrån en västerländsk kontext har detta haft större betydelse i historien där handarbetet har kunnat vara en form av maktmarkör, de som inte behövde göra handarbete för sin överlevnad kunde istället ägna sig åt exempelvis broderi som prydnad (Parker, 1998).

I mitten av 1900-talet var den feministiska rörelsen stark, ett kollektivt handlande sammanförde de med delade värderingar och en stark solidaritet skapades. Det fanns dock en delad syn på handarbetets politiska potential. På 70-talet växte sig kvinnorörelsen stark och kritiken var hård mot hemmafruidealet. Det fanns en tydlig splittring inom kvinnorörelsen i synen på handarbete. Dels fördes en stark kritik mot all form av handarbete då det ansågs att tiden kunde användas till något bättre, som klasskamp. Det talades om ”förspild kvinnokraft” och att kvinnor skulle bryta sig loss från handarbetet som genom konventioner hade varit en tvångssyssla för kvinnor (Christoffersson, 2012, s. 222). Svensson och Waldén (2005) menar att avståndstagandet framförallt var mot skolslöjden som sågs som tråkig och monoton med hårda normativa ideal om hur handarbetet skulle utföras. Samtidigt fanns det en annan syn på handarbetet som istället såg en friare form av textilt handarbete och såg potentialen i att använda sig av det i politiska uttryck (s. 11). Denna del av kvinnorörelsen ville istället lyfta fram det textila arbete som kvinnor sysslade med eftersom det ansågs vara starkt förknippat med kvinnors historia. Istället för att springa ifrån tusenåriga kunskaper skulle de

uppvärderas, utvecklas och förnyas. År 1976 kom en betydelsefull bok ut på svenska som kom att påverka många i den svenska kvinnorörelsen. Boken heter *Hönsestrik- ett sätt att sticka fritt* och var en handbok i stickning skriven av dansken Kirstien Hofsätter. Det revolutionerande med boken var att den inspirerade till frihet, kreativitet och jämlikhet. Den uppmuntrade till eget skapande och attraherade den politiska vänsterrörelsen (Christoffersson, 2012, s. 222). Konstvetaren Johanna Rosenqvist (2005) menar att texter kring det textila inte varit en del av ”den stora berättelsen” om kvinnors historia. Den skapande kvinnohanden har i historien osynliggjorts, att synliggöra den kan bidra till en förståelse för det stigma som kopplats till att utföra hantverk avsedda för hemmet till skillnad från det avsett för offentligheten. Vidare menar hon att det feministiska målet bör vara att synliggöra själva osynliggörandet av handarbetet och inte upphöjandet av hantverket (s. 211-212).

3.3. Handarbete i nutid

Handarbete har återigen fått ett uppsving sedan början av 2000-talet och har sedan dess blivit allt synligare i det offentliga livet och blivit ett politiskt redskap för dagens feminister. Det är dock viktigt att ha i åtanke att det finns människor som utför handarbete för att få pengar för att överleva och människor som utför handarbete för att de tycker att det är kul (Pentney, 2008). I denna nya ”stickboom” har internet spelat en betydande roll. Bloggar med inriktning på handarbete har möjliggjort en ny arena för utbyte av kunskap och inspiration för handarbetare världen över. Liksom det politiska fokus som fanns på 70-talet handlar det om att ta ställning i politiska frågor på olika sätt genom handarbetet. Det har utvecklats till sociala rörelser som förflyttat stickningen ut i offentligheten till bland annat barer och caféer, vilket karaktäriserar dagens handarbete (Christoffersson, 2012, s. 222-223). Litteraturvetaren Ricia A. Chansky (2010) beskriver hur dagens unga kvinnor återtär handarbete som en form av styrka och uttryck för deras individualitet. Nålen blir en symbol för kvinnors ilska över kvinnoförtryck och för en stolthet över att vara kvinna. Kulturanthropologen Nicole Dawkins (2011) menar att det finns en ambivalens hos dagens feminister, samtidigt som det finns en längtan efter konservativa feminina ideal kritiserar den patriarkalt skapade kvinnliga stereotypen (s. 275-276). Kvinnoforskaren Beth Ann Pentney (2008) beskriver ett perspektiv av handarbetet som politisk handling utifrån att uppmärksamma dagens feminister som både kritiker av och medverkande i könsspecifika praktiker. Hon ser att dagens feminister kan komma att bli förknippade med dem som, i protest, tagit upp handarbetet igen som en politisk handling. Det finns de som menar att detta uppsving i handarbete varken kan ses som politiskt

eller feministiskt utan att det är en trend som gynnar individualism och konsumtion. Konstvetaren Kirsty Robertson (2011) menar att det finns två olika sätt varpå handarbetet ses på idag. Många ser tydligt den radikala, antikapitalistiska och feministiska agendan. Teknologiska och kommunikativa framsteg har bidragit till en urholkning i samhällets gemenskap och denna typ av rörelser blir en motkraft mot en utbredd individualisering. Andra ser det som att själva handarbetandet är antifeministiskt och att rörelsen inte är omkullkastande utan reproducerar kvinnliga hemmaideal som kvinnor har kämpat för att komma bort ifrån (s. 190-191).

3.4. Syföreningar och egna rum

Kring det textila arbetet har kvinnor samlats i egna grupper, hjälpts åt att sticka täcken, sätta upp vävar, bereda linet. Vävstugor har varit kvinnors egna rum. Också i det privata och enskilda spelade det textila arbetet länge en viktig roll. I hemmets ekonomi fyllde det många funktioner. Kvinnor utan egna inkomster bidrog till hushållet genom att sänka avgifterna. Sömnaden var viktig: den reproduktiva (laga, lappa, sy om), den produktiva (sy nytt) och den improduktiva (skönhetsskapande). (Svensson & Waldén, 2005, s. 12).

Offentligheten som växte fram på 1800-talet var till största del en manlig arena. I en dikotomi av privat och offentligt var den privata sfären strakt förknippad med kvinnor och kvinnlighet. I slutet av 1800-talet kunde vissa borgerliga kvinnor ta sig ut i det offentliga livet men inte på samma villkor som männen. De var i ständig strukturell underordning och kunde bara verka i vissa rum. Att bilda föreningar var ett sätt för kvinnorna att få en plats i det offentliga (Svensson & Waldén, 2005, s. 16). Kvinnors möten i syföreningar gav dem en plats där de kunde organisera sig för samhällsfrågor. Dessa sammanslutningar sågs som ofarliga då handarbete alltid varit en sysselsättning som kvinnorna sysslade med inom alla samhällsnivåer. I syföreningarna kunde kvinnor träffas och dela erfarenheter och upptäcka gemensamma värderingar och de har haft en mycket större politisk roll än vad som uppmärksammats. De har exempelvis kunnat fungera som täckmantel för att sprida propaganda och information (Clayhills, 1991, s. 281-282).

År 1994 forskade Waldén om textila studiecirkelar. Hon menar att det i dessa sammankomster uppkom någonting som hon benämner som en ”dold kvinnlig offentlighet”. Hon beskriver cirkelarna i en samhällelig kontext och menar att ”[d]en textila cirkeln rymmer en nutida kvinnokultur - inte så privat som den tidigare, men heller inte så offentlig som den traditionella manskulturen” (s. 57). Med detta menar hon att det skapats ett forum utanför hemmet där kvinnor ses och delar erfarenheter men samtidigt är det inte en del av det

etablerade offentliga livet. I studiecirkeln finns en plats i offentligheten där rådande normer kring vilka som deltar i samhällslivet och vilka värden som värdesätts utmanas (Ibid., s. 57-58). På en samhälls nivå blir det tydligt att det som kodas som feminint värderas lägre än det maskulina och kvinnors begränsningar i offentligheten gjorde att ett särartstänkande var nödvändigt. De värdemönster som skapade kategorin kvinna ifrågasattes inte, vad det betydde att vara kvinna och vad kvinnlighet innebar var något som inte problematiserades. När kvinnor började organisera sig blev diskussioner kring köns kategorisering alltmer synligt. Dels kan köns kategorisering ses utifrån ett likhetsperspektiv där kritik kan riktas mot att det döljer hur de manliga normerna påverkar mäns och kvinnors vardag olika. Det kan också ses utifrån ett särartstänkande som har en tendens att hålla fast vid de processer och strukturer som skapat dessa olika sfärer. Den dikotoma köns kategoriseringen och könsskillnaderna har skapats under långa processer och blivit en grundbult i samhällets institutioner och normer (Svensson & Waldén, 2005, s. 19-20).

Schmitz (2015) menar att det finns ett analytiskt problem i begrepp som ”politisk handling” eftersom det ofta ses utifrån ett deltagande i den formella politiken. Eftersom kvinnors organisering och deltagande genom historien skett utanför den formella politiken i sociala rörelser på gräsrotsnivå osynliggörs kvinnors politiska handlingar (s. 232). Under 1960-talet uppstod många organisationer där sakfrågor som vände sig till endast kvinnor behandlades. Dessa uppstod ofta i medelklassmiljöer och fick inspiration från andra proteströrelser. Det handlade inte längre i samma utsträckning om att skapa samma möjligheter för kvinnor som för män, som feminister i början av 1900-talet kämpat för då rösträttsfrågan var stor. Istället handlade det om att hitta vad kvinnorna själva ville, tyckte och tänkte. De träffades i små, informella grupper där det byggdes upp en gemenskap som utgick ifrån de gemensamma erfarenheterna och kvinnornas drömmar om en annan framtid. När kvinnor möttes på det här sättet kom det fram att det som tidigare setts som personliga problem fick ett annat ljus när de insåg att de alla hade problem som dubbelarbete, låga löner och svårt att bli hörda i den manliga offentligheten. Denna nya rörelse ifrågasatte de tidigare förgivettagna strukturerna och försökte omdefiniera de roller och värderingar som fanns. En viktig insikt, som inspirerades från Simone de Beauvoirs bok *Det andra könet*, var att det som formade kvinnors identitet inte var naturen utan kulturen. En person blir sitt kön genom uppfostran och handling (Blom et al., 2006, s. 391). När kvinnorörelsen växte mer och mer började det diskuteras och kritiseras att kvinnor sågs som en homogen grupp som upplevde det patriarkala förtrycket på samma sätt. Till exempel bidrog maktstrukturer kopplade till klass, etnicitet och sexualitet till att kvinnors särart ifrågasattes (Ibid., s. 407).

3.5. Uppsatsens utgångspunkter

Denna uppsats tar avstamp i den spänning som finns mellan det textilt handarbetet som en disciplinerande kraft som påtvingat kvinnor vissa roller och den möjlighet som funnits i handarbetet där kvinnor kunnat organisera sig för att förändra sina förutsättningar. Denna diskussion finns kvar idag där vissa anser att handlingen är feministisk medan andra ser det som antifeministiskt. I den presenterade litteraturen framkommer att synen på handarbete förändras i och med samhällsförändringar och synen på kön. Denna uppsats tillför ett perspektiv på handarbete som politisk handling utifrån en meningsskapande process hos de som sysslar med det idag.

4. Teori

I detta avsnitt presenteras den teori som används i analysen av det empiriska materialet. Jag har valt teorier som belyser politisk aktion från två olika håll, som handling och som politisk rörelse. Den ena handlar om femininitet som ett motstånd där handlingen är i fokus. Det andra perspektivet är utifrån Frasers teori om den ”kulturella vändningen” som kan användas för att synliggöra handarbetet i den feministiska debatten kring likhet eller särart.

4.1. Femininitet och motstånd

Butler (2007) ser könsordningen som en fundamental indelningsgrund i hela samhället som bygger på tanken om en inneboende social skillnad mellan kategorierna man och kvinna. Dessa befästs i personers kroppar där det finns en stark koppling mellan man/maskulinitet och kvinna/femininitet.

Genus har blivit ett vedertaget begrepp som skapades för att påvisa kulturella aspekter av könsidentitet, enkelt uttryckt fick genus stå för det sociala och kön för det biologiska. Relationen mellan könen måste ses som socialt och kulturellt konstruerade där det finns en maktordning som är kopplad till maskulint/manligt och feminint/kvinnligt. Det finns två övergripande perspektiv varifrån denna diskussion ses inom den feministiska teoribildningen. Den ena utgår ifrån att människor agerar som de gör på grund av vilka de är, medan det andra perspektivet utgår ifrån att människor blir det de är på grund av vad de gör (Ambjörnsson, 2003, s. 11-12). En teoretiker som ansluter sig till det senare, poststrukturalistiska, perspektivet är Judith Butler (2007) som menar att genus är en handling och inte inneboende

egenskaper. Butler tar starkt avstånd från den essentialistiska tanken och menar att tron om ett inneboende genus osynliggör politiska styrningar och disciplinerande konventioners medskapande i genusidentiteter (s. 214). West och Zimmerman skrev år 1987 artikeln *Doing gender* som gav ett perspektiv på genus som en ständigt pågående process som upprätthålls i interaktionen mellan människor. Den essentiella könsuppdelningen och människors ständiga placering i en könskategori gör att det inte går att välja bort att göra genus. Det är ett sätt att skapa skillnader mellan män och kvinnor som inte är biologiska men som genom institutionella och sociala praxis uppfattas som biologiska skillnader (s. 136-137). Genusattributen som performativa, och inte expressiva, gör att attributen i sig själva formar den identitet som de sägs ge utlopp för. Dessa performativa attribut kan förstås som återupprepade kroppsliga och språkliga handlingar som skapar illusionen om en inre essens (Butler, 2007, s. 214-215 & s. 220). Butler (2007) synliggör tre olika sätt på vilka kroppen är laddad med mening; anatomiskt kön, genus och agerande. Det finns ett orsakssamband mellan dessa tre som upplevs som naturligt där en person som tillfaller kategorin kvinna har ett feminint genus och agerar efter ett heterosexuellt begär. Maskulint och feminint uppfattas som distinkt och asymmetriskt och som expressiva egenskaper hos man och kvinna. Genusöverskridande handlingar ifrågasätter orsakssambanden och synliggör det tillfälliga i relationen mellan kön och genus. Butler kallar denna typ av överskridande för parodiska identiteter. Det subversiva med parodiska identiteter är att de inte förutsätter att det finns ett original utan parodierar på själva tanken om att det skulle finnas ett original (s. 69 & s. 216).

Sociologen Catrine Andersson (2006) menar att fokus inom feministisk teori och queerteori till för stor del ligger på hur femininitet är skadligt för kvinnor och därmed ses den låga status som femininitet har som något välförtjänt. Socialantropologen och genusvetaren Fanny Ambjörnsson (2009) lyfter fram att femininitet ofta framställs som en internaliserad form av förtryck och att den feminina identiteten ses som oförenlig med feminism. Queeteorin tenderar att framhäva de maskulina uttrycken som motstånd framför en subversiv användning av femininitet (s. 176). Istället för att endast se den politiska förändringspotentialen i ett genusöverskridande vill Andersson (2006) och Ambjörnsson (2009) öppna upp för att femininitet, att iscensätta kön *för mycket*, kan vara subversivt. Femininitet som ett motstånd kan användas bland annat genom att koppla samman feminina attribut med ett oväntat beteende. Som exempel berättar en av intervjupersonerna i Ambjörnssons forskning hur tjejer uppfostras att klä sig attraktivt för män men samtidigt ska en tjej som klär sig attraktivt känna rädsla. Genom att klä sig attraktivt och ha en självsäker attityd vägrar hon inordna sig i ett förväntat beteende (Ambjörnsson, 2009, s. 182). Det kan

handla om ”[...] att kombinera oväntade attribut, att medvetet matcha fel saker med varandra eller att helt enkelt klä sig så överdrivet feminint att man därför faller utanför föreställningarna om den normala kvinnan.” (Ibid., s. 184). Femininitet och textilt handarbete har, som tidigare nämnts, en stark koppling till varandra och har setts som oskiljaktiga. Skulle handarbete kunna ifrågasätta genusnormer genom att användas som ett sätt att parodiera genusattribut?

4.2. Omfördelning och kulturellt erkännande

Sociologen Nancy Fraser (2003) argumenterar för att det skett en kulturell vändning i det västerländska radikala tänkandet. I slutet av 1900-talet skedde en förändring i den politiska konfliktens utformning då den politiska mobiliseringen gick från att grunda sig i klass till att baseras på gruppidentitet. Istället för att se ekonomisk exploatering som den grundläggande orättvisan hamnade kulturell dominans i fokus där kulturella värdemönster och statushierarkier blev centrum för politiska kamper. Detta ändrade de politiska målen från att handla om socioekonomisk omfördelning till krav om kulturellt erkännande (s. 176). Detta har medfört ett skifte i den feministiska kampen som tidigare handlade om arbete och våld till ett fokus på identitet och representation. Den sociala kampen har kommit att underordnas den kulturella kampen och omfördelningspolitik har underordnats erkännandets politik (Ibid., s. 230-231). Med erkännande i fokus gynnas och bejakas värdet av specifika drag hos en grupp medan omfördelning går ut på att minska differentieringen mellan grupper (Ibid., s. 183). Utifrån detta identifierade Fraser ett behov av en kritisk erkännandeteori där krav om både omfördelning och erkännande kan förenas. Frågan som Fraser ställer sig utifrån detta är *”hur feminister kan sträva efter att både avskaffa könsdifferentiering och uppvärdera könets specifika karaktär?”* (Ibid., s. 192).

En av dem som ställt sig kritisk till detta resonemang är statsvetaren Iris Marion Young (1997) som menar att denna tvådelade uppdelningen mellan ekonomi och kultur och mellan omfördelning och erkännande är alltför abstrakt. Det finns olika former av ekonomisk förtryck och olika former av kulturellt förtryck vilket gör att de inte kan placeras inom samma kategori. Fraser (2003) menar dock att kvinnors underordning kan ses dels utifrån samhällets ekonomiska struktur: kvinnodominerade jobb inom tjänstesektorn är de lågavlönade och därmed uppstår det könsspecifika former av exploatering och marginalisering som kräver omfördelning för att övervinna orättvisorna. Det kan också ses utifrån ett kulturellt

perspektiv: androcentrism och sexism gör att kvinnor och femininitet nedvärderas i förhållande till män och maskulinitet (s. 190).

Utifrån Frasers teori om den kulturella vändningen och det behovet hon ser av en kritisk erkännandeteori kan handarbete som politisk handling belysas. Skulle de som utför handarbete som politiska handlingar idag kunna ses som ett uttryck för den kulturella vändningen? Eller går det att finna krav på både omfördelning och erkännande hos de som utför handarbetet?

5. Metod och metoddiskussion

Denna uppsats syftar till att belysa människors erfarenheter, tankar och upplevelser av textilt handarbete som politisk handling. Intresset för den meningsskapande processen gör kvalitativa intervjuer till en lämplig metod. Genom att göra intervjuer med aktivisterna vill jag få förståelse för hur handarbete som motstånd konstrueras och i vilken kontext som det politiska handarbetet befinner sig i. Det textila handarbetet har, som jag tidigare nämnt, en betydande historia. Handarbetet kan i första anblicken ses som en vardaglig syssla men när locket lyfts kommer det fram en ström av känslor gentemot sysslan. För att förstå dessa måste de tankebanor som finns idag ses utifrån en historisk kontext som presenterats i bakgrunden.

5.1. Insamling av material

Syftet är att få en detaljerad och fördjupad förståelse av handarbete som politisk handling där aktivisternas meningsskapande i deras politiska handlingar är i fokus. Urvalet bestod därför av personer som håller på med textilt handarbete som en aktiv politisk handling. För att hitta intervjupersoner tog jag kontakt med en person som jag visste var aktiv i ett nätverk som håller på med textilt handarbete som politisk handling. Därigenom fick jag kontakt med tre av intervjupersonerna och de andra två fick jag kontakt med genom vänner.

Jag har genomfört fem intervjuer, samtliga med personer som kodas som kvinnor. Detta är viktigt att ha i åtanke eftersom det såklart även finns manligt kodade personer som sysslar med politiskt handarbete. Jag kan tänka mig att deras upplevelser kan se något annorlunda ut och att de möter andra reaktioner eftersom deras handlingar är genusöverskridande. Detta perspektiv är dock inget som tas upp i denna uppsats.

Tre av personerna träffade jag för att göra intervjun, en skedde via Skype och en via mail. Intervjuerna var mellan 40 och 70 minuter långa. Att intervjuerna genomfördes på olika sätt

påverkade till viss del materialet. Den sociala situation som en intervju på plats innebär ger mer möjlighet till följdfrågor och till exempel kan en tveksamhet lättare upptäckas jämfört med intervjuer via Skype eller mail. Detta ledde till att de intervjuer som genomfördes på plats gav ett mer djupgående material. Även om jag argumenterar för att det textila handarbetet fått ett uppsving som politisk handling är det, utifrån ett större samhällsperspektiv, inte ett stort fenomen och det finns begränsat med människor som sysslar med det. Anledningen till att jag genomförde fem intervjuer var dels en fråga om begränsning av material ur en tids- och omfångsaspekt men också att jag fann en viss mättnad. Det var samma eller liknande teman som var återkommande i intervjuerna och när jag insåg det nöjde jag mig med fem intervjupersoner. I intervjusituationen ville jag till så stor del som möjligt lämna det öppet för intervjupersonerna att definiera sina politiska handlingar och inte fastna i min förförståelse. En viss förförståelse är viktig eftersom det gör att intervjuerna kan få ett mer djup men att vara medveten om ens förförståelse är också viktigt så att intervjupersonen kan komma med nya insikter och perspektiv som jag inte förutsett. I materialet kom det fram en spretighet och bredd som gjorde att fenomenets komplexitet blev synligt på ett sätt som jag innan inte hade föreställt mig. Detta gör materialet spännande eftersom nya teman kunde komma fram.

I transkriberingen av intervjuerna valde jag att ta bort utfyllnadsord så som ”aaa” ”ehm” och ”liksom”. I citat som jag använt till uppsatsen har jag i vissa fall gjort små ändringar för att göra dem mer begripliga. Jag har dock försökt att spara citaten, så som de är sagda, i så stor utsträckning som möjligt och varit noga med att inte ändra ordval och uttryck. Eftersom talspråk och skriftspråk ter sig väldigt olika ser jag det också som respekt för intervjupersonerna att ta bort utfyllnadsord eftersom deras budskap kommer fram bättre.

5.2. Etiska överväganden

Utifrån vetenskapsrådets (2002) etiska riktlinjer kring informationskrav, samtyckeskrav, konfidentialitetskrav och nyttjandekrav har jag gjort vissa etiska överväganden inför insamlingen av intervjumaterialet. I första kontakt med intervjupersonerna har jag i stora drag berättat uppsatsens fokus och syfte så att de själva kunde ta ställning till om de ville bli intervjuade. I början av intervjuerna har jag kort berättat om uppsatsen och vem jag är, frågat om personen föredrar något speciellt pronomen och meddelat att jag annars kommer använda ”hon”, frågat om jag kan spela in intervjun och sagt att intervjun kan avbrytas när som helst. Vid intervjutillfällena frågade jag också om personerna ville vara anonyma, ingen av de intervjuade sa att anonymitet var viktigt. Jag beslutade ändå att anonymisera genom att byta

ut deras namn då jag inte anser att personuppgifterna är relevanta för att uppnå uppsatsens syfte. De uppgifter om de medverkande som samlats in i intervjuerna hanteras med försiktighet och används endast för denna uppsats om det inte senare blir relevant till annan forskning.

5.3. Intervjupersoner

- Klara: Var med och bildade och är aktiv i ett nätverk som ses och handarbetar i politiskt syfte. Träffades för intervju 2015-11-04.
- My: Var med och bildade och är aktiv i ett nätverk som ses och handarbetar i politiskt syfte. Träffades för intervju 2015-11-16.
- Frida: Har varit med i flera grupper som möts över handarbete. Träffades för intervju 2015-11-20.
- Sanna: Jobbar som sömmerska. Driver butik och har workshops med fokus på återbruk. Intervju via Skype 2015-11-17.
- Moa: Handarbetar mestadels ensam. Använder Instagram för att dela med sig av sitt handarbete och få inspiration av andra. Gör en del textil gatukonst. Mailintervju 2015-12-04.

5.4. Tolkning och analys

Det finns många olika sätt att angripa sig intervjuer som metod i kvalitativ forskning. I denna uppsats har jag framförallt sett det empiriska materialet som ett meningsskapande från intervjupersonens sida och intresserat mig för själva innehållet i det som den intervjuade berättat. Jag ser det empiriska materialet som möjliga tolkningar av världen, inte som sanna eller falska, utan som subjektiva. Ett ord eller ett fenomen har inte en betydelse i sig själv utan tillskrivs social betydelse och därför har forskaren rollen att se materialet *som någonting* (Asplund, 1970). I både insamlandet och analysen av materialet är jag som forskare en aktiv del i den meningsskapande processen. Både insamlingen och analysen av materialet är skapat i en kontext och påverkas av min egen och intervjupersonernas förståelse, relation och dagsform (Svensson, 2011). Jag anser att varken materialet eller tolkningen kan göra anspråk på att vara allmängiltigt, men detta gör dem inte mindre trovärdiga eller betydelsefulla.

I uppsatsen skriver jag om kvinnor och män, femininitet och maskulinitet, som om de vore binära, denna tvåkönsnorm är något jag ser som socialt konstruerad. Jag haft svårt att inte

utgå från tvåkönsnormen då konstruktionen av kön och maktförhållandet mellan könen är centralt i textilt handarbete såväl som samhället i övrigt.

För att få ordningen på det empiriska materialet använde jag mig av Rennstam & Wästerfors (2015) *Från stoff till studie. Om analysarbete i kvalitativ forskning* där de går igenom tre stadier i analysarbetet: sortera, analysera och argumentera. Utifrån transkriberingen sorterade jag materialet i teman med ett induktivt arbetssätt där empirin var vägvisare. Från början använde jag många teman för att inte låsa mig fast vid vissa föreställningar. Under processen växte nya teman fram som jag tidigare inte tänkt på. Den ena var handarbetets viktiga roll i en omställning till mer självhushållning. Den andra var att ordet kunskap användes återkommande i olika sammanhang. Dessa två teman berikar uppsatsen eftersom de ställer sig bortom min förförståelse och den tidigare forskning som jag kommit över. Även om kunskapsperspektivet inte finns som en tydlig rubrik i uppsatsen var det en viktig upptäckt i sorteringen av materialet. Utifrån sorteringen såg jag tre olika sätt som handarbetet kan ses som politiskt: handlingen i sig, värderingar som handarbetet står för samt synlighet, att göra handarbetet synligt för andra. Dessa tre utgör den modell som jag extraherat från intervjumaterialet och kan ses som ett ramverk för att förstå dagens politiska handarbete.

I presentationen av intervjumaterialet har jag valt citat som är talande för de teman jag identifierat. Jag ser citaten som en viktig och stor del av presentationen eftersom jag anser att det är betydelsefullt att vara väl förankrad i det som berättats i intervjuerna. Vissa av citaten är långa eftersom jag anser att de för fram talande perspektiv på materialet.

6. Textilt handarbete som politisk handling

I detta avsnitt presenteras det insamlade intervjumaterialet. Först presenteras de teman som materialet sorterats i: miljömedvetenhet, uppgörelse med systemet, uppvärdera det feminina, att bli stöttad men inte tagen på allvar och kvinnopolitisk eko. Utifrån det som framkommit i intervjuerna har tre dimensioner av det politiska handarbetet extraherats och avsnittet avslutas med en presentation av denna modell.

6.1. Miljömedvetenhet

Att se det textila handarbetet som en reaktion på hur vi lever våra liv och vad vi gör av vår tid är något som visar sig över hela det empiriska materialet. I alla intervjuer belyses detta på

något sätt, ibland som en strukturell fråga och ibland på individnivå. Att syssla med handarbete för att lyfta miljöfrågor är genomgående och alla intervjupersonerna framstår som medvetna i miljöfrågor. Det ses både som ett sätt att uppmärksamma hur vi utnyttjar jordens resurser och ett sätt att kritisera utnyttjandet. Den politiska potentialen lyfts fram i att det är ett sätt att sprida kunskap, visa på alternativ och framföra konsumtionskritik. I citatet nedan beskriver intervjupersonen Frida flera av de aspekter som varit framträdande i det empiriska materialet.

Det kan vara en form av aktivism som inte bara handlar om att göra synliga budskap, hur man lever visa ett ställningstagande. /.../. Konsumera mindre, tänka på vad textil är. För nu tror jag att man tänker textil mycket som en förbrukningsvara att det är som att köpa en liter mjölk. Man tänker inte på vad ens konsumism innebär. /.../. Att man återtar och visar att köpa en tröja kontra att göra en tröja. Om man själv någon gång har gjort en tröja så får man mycket mer förståelse för att det är helt absurt att man går till H&M och betalar 50 spänn för det här som innebär så mycket arbete egentligen, och då har man inte ens tänkt på vad odlingen av bomullen innebär. På det sättet, att skapa mer förståelse för vad hantverket faktiskt innebär, att återta hantverket. Det är helt orimligt, att såhär, vi har ju kunskapen kan vi dessutom skapa oss lite mer tid så kan vi göra mycket mer själva och dessutom konsumera mindre.

Frida beskriver hur själva handlingen, att handarbete, blir politisk eftersom det skapar en förståelse för processen för den som utför det och visar ett ställningstagande utåt genom att göra handarbetet synligt. Det uppmärksammar miljö- och arbetsfrågor kopplade till textilproduktion och konsumtion, sprider kunskap kring textil i syfte att förändra synen på det som en förbrukningsvara och framföra en konsumtionskritik. Att använda material från second hand eller naturgarner lyfts upp som en viktig aspekt av det politiska handarbetet. Frida ser att det finns en risk med att handarbetstrenden kan leda till att det, istället för att bli en kritisk röst mot konsumism, bidrar till ökad konsumtion och profiteras på. Därför menar hon att det är viktigt att ha återbruk i fokus för att det ska bli politiskt slagkraftigt. Moa menar att det redan i valet av material blir politiskt och frågar sig: *”Hur etiskt är det att använda ull från får? Eller hur bra är det att använda bomull som torkar ut Aralsjön (och andra vatten)? Eller hur bra är det att använda akryl, polyester och andra material gjorda på olja?”*. Valet av material ses som en viktig aspekt för att vara en kritisk röst i miljöfrågor och för att handarbetet inte ska falla kapitalismen i armarna, eftersom det kan bidra till ökad omedveten produktion och konsumtion.

6.2. Uppgörelse med systemet

Klara ser kunskapen om självförsörjning som en viktig del i den antikapitalistiska rörelsen.

Andra former av antikapitalistiska handlingar, som till exempel att handla second hand och att dumpstra, är enligt Klara sätt att visa på alternativ. Hon menar att det också behövs praktisk kunskap om produktion för att inte vara beroende av det kapitalistiska systemet, speciellt i en tid då självförsörjning kommer bli allt viktigare då det finns en tanke om att samhället kommer att kollapsa. Sanna beskriver hur kunskap kring tillverkning och överlevnad försvunnit då behoven täckts upp på andra sätt. Hon beskriver det som att *”[d]et blir så konstlat i hur de flesta lever, det blir så långt ifrån naturen på nåt vis. Att man bor i en liten låda i stan och man lutar på att man kan ta ut sina pengar i ett hål i väggen”*. *Går någonting snett så är det ju väldigt vulnerable.*” I citatet framkommer det en misstro till hållbarheten i samhället såsom det är organiserat idag, handarbetet blir ett sätt att leva annorlunda. Miljöfrågan är en tydlig röd tråd i Sannas politiska engagemang och handarbetet blir både en symbol i själva handlandet där arbete, tid och processer blir synliga men också produkterna som hon skapar, där återbruk är i fokus, blir en del av det politiska. Hon utvecklar tanken kring självhushållning och tidsaspekten och menar att det kommer krävas att samhället ställs om till mer småskalighet och en omorganisering i arbete så att tid frigörs.

Jag tror på nåt sätt att det inte kommer bli någon ändring förrän allt rasar och då hoppas jag att vi inte vänder oss mot varandra och att det bara blir krig och kaos utan jag hoppas på mer småskalighet. Att man återgår, vi måste fortfarande ta till vara på teknik och framsteg och allt sånt där så jag menar inte att vi ska gå tillbaka till någon grott-ålder, men att det är något skevt när vissa jobbar ihjäl sig /.../ Det är väldigt skevt i samhället med hur ens försörjning ser ut och så att jobb är det centrala i livet. Jag hoppas att folk kan jobba mindre och leva mer. Och att man kanske går tillbaka till mer småskalighet med mer självförsörjande. (Sanna)

Samhället som något skört är återkommande i Sannas berättelser och i citatet ovan framkommer en vision av samhället i framtiden. Det finns en kritik av hur arbetet är organiserat och hon uttrycker en önskan om att människor ska ”leva mer” vilket enligt henne skulle innebära färre timmars lönearbete och mer tid för bland annat självförsörjning. Hon beskriver utöver det ovanstående citatet att många människor vant sig vid en standard som hon anser är onödig och beskriver hur arbetslinjens desperation efter jobb skapat ”låtsasjobb”. Istället menar hon att både människor och natur skulle må bra av att skära ner på konsumtion. Även om Sanna arbetar som sömmerska är det inte något som hon kan försörja sig på, handarbetet blir mer av en motståndshandling mot konsumtion och tidsprioriteringar. My beskriver att det idag inte behövs människor som sysslar med textilt handarbete på samma sätt som tidigare med tanke på att produktionen ser annorlunda ut, därför blir handlingen en motkraft till upplevd tidshets och mot det kapitalistiska systemet som säger åt en att konsumera. Att syssla med handarbete möjliggör andra värden kring tid, att göra något själv

tar längre tid än att köpa något.

Klara lyfter fram tron på ändlösa resurser som ett stort problem och ser att dagens samhälle är ohållbart med avseende på hur jordens resurser används men också utifrån klass och exploatering. Hon beskriver det som att: *"[D]et är inte hållbart ur miljösynpunkt och det är inte heller hållbart om vi ska fortsätta att referera till mänskliga rättigheter. Alltså allting faller ju isär liksom och det bara känns som att det peakar mer och mer"*. Som en motreaktion på känslan av att allt faller isär menar hon att handarbete kan vara ett sätt att skapa en annan sammanhållning än de tendenser som hon ser i samhället. Hon pratar om att samhället idag är präglad av otrygghet vilket leder till individualism och rasism, som hon menar gör att högerpopulismen växer sig starkare. Handarbetet ses som en reaktion och motkraft mot detta eftersom det medför ett processtänkande och får en att se kontexter: en sak påbörjas, genomförs och avslutas. Klara beskriver en avsaknad av detta tänk och menar att

./.../ på nåt sätt så tänker jag att det [att se kontexter] är det som fattas i samhället när man vänder sig till populistiska rörelser. På nåt sätt att det fattas sammanhang, man nöjer sig med jättekonstiga förenklingar och nån slags väldigt utopiskt tänkande som blir väldigt dystopiskt.

Hon fortsätter med att beskriva det processtänkande som ingår i handarbetet och hur det handlar om att *" ./.../ visa, lära sig genom att göra, repa upp om man gör fel, repa upp om man gör om, testa nya saker, stoppa, laga"*. Handlingen kräver ett processtänkande där kreativitet och kunskapsutbyte är två viktiga aspekter av handarbete som politisk handling. Att utföra handlingen är ett sätt att visa på alternativ och ställa sig kritisk till samhällsutvecklingen. Klaras resonemang visar att handarbete som politisk handling också kan vara ett sätt att förändra synen på samhället och människor på ett djupare plan än att uppmärksamma sakfrågor. Handlingen i sig är politisk men handlingen hänger också samman med ett uppmärksammande av vissa värderingar som hänger ihop med den handarbetande processen.

6.3. Uppvärdera det feminina

Den starka kopplingen mellan textilt handarbete och femininitet/kvinnlighet gör att handarbetet kodas med traditionellt feminina värden. De intervjuade gör ett avståndstagande från synen på handarbete som *"förspild kvinnokraft"*, såsom det av en del feminister sågs på 1970-talet (Christoffersson, 2012), istället vill de uppvärdera sysslan och visa på dess

subversiva potential. Klara beskriver de feminina värdena i relation till maskulina värden och menar att de inte får någon plats i ett patriarkalt och kapitalistiskt samhälle.

/.../ den patriarkala maskuliniteten är ju väldigt destruktiv och förstörande och i den mest extrema formen så tänker jag att det blir att de mer feminint kodade värdena är hållbara. Det är ödmjukhet, flexibilitet, rörlighet, anpassning, konstruktivitet medan det manliga då får bli rationella, ackumulerande på nåt sätt. Sett i kapitalismen och i patriarkatet så blir att vara rationell att vara förödande på nåt sätt och då blir det att du tappar den mänskliga kontexten. Det rationella i en kapitalistisk verklighet blir ju inte mänskliga rättigheter främst utan det grundas ju på något annat. Därför tänker jag att dom då mer feminina kodade värden är hållbara och gynnar personer eller gynnar mänskligheten liksom.

Att använda handarbete som motstånd blir politiskt på grund av att det kodas i feminina värden vilka Klara beskriver som hållbara och mänskliga till skillnad från de dominerande maskulina. I Klaras resonemang framkommer en misstro till det kapitalistiska systemet och de feminina värdena sätts i motsatts till värden kopplade till kapitalism och patriarkat. Att använda handarbete som politisk handling blir ett sätt att uppvärdera det traditionellt feminina som är underordnat de maskulina värdena.

Uppvärderandet av det feminina är återkommande i intervjuerna på olika sätt. Frida beskriver att problemet inte är att det är feminint kodat, utan att det ses som negativt på grund av att det är feminint. Hon menar att det nästan är som att säga ett skällsord att säga att någonting är feminint. Som sömmerska brottas Sanna med de strukturella orättvisor som innebär att hennes yrke är nedvärderat i jämförelse med de manligt dominerade handarbetsyrkena, till exempel snickare. Hon beskriver att hennes arbete är mindre värderat än de manligt kodade yrkena inom samma bransch och att hon till exempel har svårt med att ta betalt för de timmar hon faktiskt arbetar. Sanna ser problemet i att sysslor värderas olika beroende på dess könskodning och att det handlar om att uppvärdera det feminina:

Om det nu är samhället som lärt oss att vi är intresserade av handarbete och män för bilar jag vet inte, men det är inte poängen. Det ska inte behöva vara män som broderar eller kvinnor som håller på och meckar utan det ska bara vara likvärdigt.

Sanna beskriver att problemet inte är att män bör hålla på med handarbete utan att problemet ligger i att sysslor värderas olika beroende på deras könskodning. Ett annat sätt att se på detta som framkommit i materialet är en önskan om att öppna upp genuskategorierna och överskrida den dikotomi som köns kategorisering innebär och som i sin tur begränsar människors genusidentitet. My och Frida beskriver hur de skulle vilja öppna upp de traditionellt feminina värdena och göra motstånd mot könsnormer och snäva könsidentiteter.

De använder sig alltså av det traditionellt feminina i syfte att, inte endast upphöja de värden som det förknippas med utan också som ett sätt att öppna upp de värdena och handlingarna för alla människor.

6.4. Att bli stöttad men inte tagen på allvar

Fridas handarbetsintresse kommer utifrån flera generationer av handarbetande, med en mormor och en mamma som utövade det. Hon beskriver att det föll sig naturligt att hon också skulle göra det och det var något som ”bara skedde”. Frida skildrar en dubbelhet inför att vara kvinna och göra saker som förväntas av henne som kvinna, som att handarbeta:

Det känns så belastat i min historia att såhär 'det är klart att en liten tjej gör såna där tjeigrejer'. Samtidigt vill jag inte att det ska bli legitimt med textil gatukonst bara genom att det är en kille som gör det att det får en helt annan tyngd då bara för att det är så oväntat och en kontrast.

I citatet framkommer den ambivalens som är synlig i den historiska bakgrunden kring handarbete som antingen något framåtskridande eller som något som reproducerar könsnormer. Parkers (1998) beskrivningar av broderiets ”naturliga” förhållande till kvinnor och kvinnlighet återspeglas i Fridas beskrivningar av hur hennes handarbetsintresse bara skedde som något naturligt och hur hon upplever att det förväntas av henne att göra ”tjeigrejer”. Den motvilja som Frida känner i att göra något som förväntas av henne som kvinna skulle kunna bero på den låga status och ställning som feminina uttryck har.

Textilt handarbete som förknippat med femininitet framställs i intervjuerna som både någonting problematiskt och någonting möjliggörande. Det skulle dels kunna göra att människor blir mer mottagliga för de politiska budskapen eftersom det inte anses farligt. Detta kan göra att det öppnas vägar för diskussion och kommunikation som inte öppnas via annan form av aktivism. Att det textila handarbetet upplevs som något nedvärderat och underordnat i samhället är genomgående och i intervjuerna beskrivs ord om hur de uppfattar att andra ser på det textila handarbetet som tidsfördriv, pyssel, något tillfälligt, mindre värderat än typiskt manliga sysslor, ocool, osynligt och lågstatus. Att hålla på med textilt handarbete som handling är ett sätt att omvärdera sysslan till att ses som ett riktigt intresse, en hobby som är bestående och värd att lägga pengar och tid på. Klara beskriver hur hon upplever att andra ser på handarbete:

[Att] det är utbytbar på nåt sätt liksom. Det är inte någonting som har ett värde i sig. Det är inte någonting att ta på allvar, det är någonting man liksom kan lägga ner,

eller byta ut mot nåt annat. Hittar du nåt mer värdefullt eller så borde du göra det istället medans kanske fiske och någon bilhobby, det blir mer legitimerat liksom att här kan du lägga mycket pengar och du kan lägga mycket tid utan att det ifrågasätts kanske.

Upplevelsen av att inte bli tagen på allvar på grund av att handarbetet ses som något gulligt och ofarligt är återkommande. Ingen av de intervjuade har mött någon direkt kritik eller ilska men uttrycker att det kan finnas en viss skepticism till att det kan vara något annat än ett pyssel, tidsfördriv och något tillfälligt. Moa beskriver att denna syn på handarbetet skulle kunna påverka hur människor är mottagliga för de politiska budskapen hon vill sprida, eftersom personer i omgivningen redan har en förförståelse som gör att det textila handarbetet placeras i ett fack. My beskriver hur hon upplever att personer som är politiskt aktiva på andra sätt ställer sig inför handarbetet som en politisk handling. Hon säger att det känns som *”att bli stöttad men inte tagen på allvar”*. Samtidigt lyfts detta också upp som en av styrkorna, det textila som något ofarligt och snällt kan användas för att sprida budskap som tolkas som radikala. Ett exempel som tas upp av My och Klara är när de gjorde en backdrop, ett scenarrangemang, till en utomhusscen i Folkets park i Malmö inför feministisk festival 2014. Backdropen föreställer några som sitter och handarbetar och bredvid står texten *”Ur handarbete grov revolution”* (Se bild nedan). Backdropen bar flera politiska budskap. Dels var den i sig politisk men den visade också på att själva handarbetet är politiskt. My beskriver kraften i att använda sig av textil i ett politiskt motstånd:

Det ses som ganska ofarligt liksom men att det också kan vara positivt för oss för att vi kan nå in i ställen där vi kanske inte hade nått in i annars, till exempel för att man inte riktigt tar det på allvar som en påverkande kraft sådär. /.../ andra uttryck som anses vara mer farliga och radikala kanske också blir mer motarbetade av någon form av etablissemang, eller vad man ska kalla det, medan textilen som motstånd kanske inte blir det för man ser inte den potentiella subversiva kraften. Man kanske eventuellt kan komma undan med radikalare budskap till exempel för att det ses som att 'ja men det är ju så fint'. Jag tänker att vårt budskap som handlar om revolution på backdropen till exempel kan ses som ganska radikalt men det var ju ingen överhuvudtaget, vad jag vet, som reagerade på att 'oj varför sätter dom upp det här i folkets park i Malmö' liksom.

Synen på handarbete som något ofarligt kan alltså användas för att sprida radikala budskap. Textilen blir ett möjliggörande för att göra budskap synliga till människor som annars inte skulle vara mottagliga. Detta exempel tydliggör både handarbetets sociala status men också den potential som finns i att utföra handarbete som politiska handlingar på grund utav denna sociala status. Backdropen kan ses utifrån handlingen, att göra den i textil, som ett sätt att uppmärksamma processer och arbete. I detta fallet fanns det också ett tydligt budskap på

backdopen om att handarbetandet är politiskt. Backdopen används också som ett sätt att få ut vissa värderingar. De mer explicita värderingarna som tydligt går att läsa på backdopen är kopplade till revolution som står för en önskan om något annat bortanför det nuvarande systemet. Backdopen användes sedan på utomhusscenen i en av Malmös största parker och blev på så vis synlig med både det direkta budskapet på backdopen men också med mer indirekta budskap kopplat till handlingen och material.

Förenande Progressivt hantverk, 2014

6.5. Kvinnopolitiskt eko

Det textila handarbetets position i samhället har varit olika genom historien men tydligt är att det varit en identitetsskapande syssla både för de som tagit sig an sysslan och för dem som vägrat sysslan. Textilen har kunnat vara en väg för kvinnor att bli delaktiga i samhällslivet, organisera sig och byta erfarenheter (Christoffersson, 2012; Svensson & Waldén, 2005). Denna historiska koppling går att se i intervjuerna där gemenskap och erfarenhetsutbyte lyfts fram, att ses och handarbeta tillsammans ses som en viktig aspekt för de tre intervjupersonerna som handarbetar i grupper. Gemenskapen och samhörigheten i gruppen, och i handlingens historia, gör att de känner sig stöttade i sin kamp.

En viktig del i handarbetet liksom, att va tillsammans, att fika. Också en klassisk traditionell kvinnlig sysselsättning att sitta ner tillsammans och fika och skvallra. Som kanske inte setts som det kan vara progressivt att sitta ner och fika tillsammans

utan att det bara är nonsens. På samma sätt som jag kan tänka mig att handarbetesträffar upplevde det förr, att det inte ansågs som något farligt. Att de som träffades faktiskt kunde planera något omvälvande på något sätt eller stärkas på något sätt. /.../ det blir en typ av organisering oavsett om man gör politiska projekt tillsammans eller om man bara träffas och handarbetar så tänker jag att det finns något politiskt i att samlas och att mötas och se: det här kanske vi delar i vad vi känner och upplever eller det här kanske vi inte delar. (My)

Precis som kvinnors organisering i historien har skett i små, informella sammanslutningar ses de idag i liknande former. Även om det idag inte handlar om samma typer av frågor finns det en tydlig återkoppling till tidigare generationers feministiska organisering. Det handlar om att dela erfarenheter och organisera sig utifrån egna erfarenheter utanför den formella politiken, vilket liknar de sätt som feminister i mitten av 1900-talet organiserade sig utifrån (Blom et al. 2006). Schmitz (2015) menar att politiska handlingar ofta setts utifrån engagemang i den formella politiken och därmed har kvinnors engagemang osynliggjorts. Det textila handarbetet som politisk handling skulle kunna ses som ett omformulerande av vad som kan definieras som politiska handlingar.

Klara beskriver handarbetesträffarna som ett ”kryphål” där det finns utrymme för mobilisering på olika sätt. Hon beskriver hur handarbetet möjliggör att göra flera saker samtidigt och precis som kvinnor träffats tidigare, fast under andra omständigheter, så kan handarbetesträffarna idag kombinera det hemtrevliga med det revolutionära.

Handarbete har kunnat vara ett kryphål förr i tiden att hitta egen tid för kvinnor, att hitta sammanhang, att träffas utan män, att hitta ett sätt att kunna till viss del mobilisera sig. Det har ju varit ett sätt att kunna samla in pengar för att kunna förändra någonting. /.../. Jag tänker att det har funnits ett utrymme för kvinnor att kunna säga ’Vi vill göra det här. Vi ska samla in det här.’ Så har man kunnat göra det. Det har varit ett kryphål att samtidigt som man gjort andra sysslor har man kunnat sticka eller sy eller liksom mötas så det har kunnat vara någon form av kryphål och det kan vara det nu också. Att det uppfattas som trevligt, mysigt, hemtrevligt liksom och knyter an till historien men jag tänker också att det kan vara någon form av revolutionär verksamhet liksom så man kan suggestivt komma runt vissa system eller hitta sätt att ifrågasätta saker på.

My och Klara kopplar samman sitt handarbete med en historisk förståelse och menar att handarbetesträffar idag kan ha liknande funktion som det haft för många andra människor. De ser den politiska potentialen i att ses och beskriver spänningen mellan synen på handarbete som något oskyldigt och snällt men att det samtidigt har öppnat upp för att organisera sig och planera något omvälvande.

Möjligheten att se handarbetet som något omvälvande skiljer sig dock åt. Hos de intervjuade finns en självreflektion över möjligheten att använda sig av handarbete i en politisk kamp. Klara lyfter fram människors olika förutsättningar för att kunna använda sig av

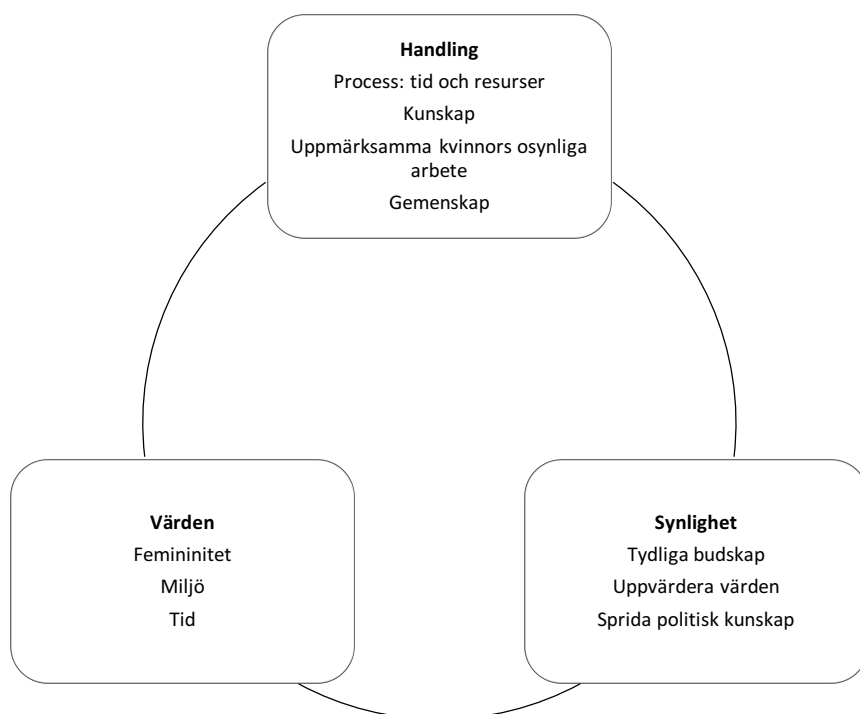
handarbete i en politisk kamp och ställer frågorna: ”*Vem har tid att sticka? Vem väljer att sticka? Och Vem har råd att ägna sig åt det?*”. Frida beskriver sitt handarbetsintresse som en hobby eftersom hon inte gör det för att hon på något sätt måste och lyfter fram människors olika förutsättningar att kunna använda sig av textilt handarbete som en politisk handling:

Man kan ju tröttna lite på när människor pratar i den över-och medelklassen i Sverige om att downsiza och såhär. Men det är ju bara för att vi kan det. Det blir som att såhär ’åh nu gör jag ett politiskt statement här bara för att jag väljer att lappa mina kläder själv’ och det är ju typ hur många miljoner människor som helst som verkligen inte har ett annat val. Som inte kan se det som ett statement liksom. Så det kan ju också bli lite provocerande.

Både Klara och Frida lyfter fram ett klassperspektiv på möjligheten att kunna se handarbetet som en politisk handling. Historiskt har handarbetet varit nödvändigt för överlevnad och det har fungerat som ett sätt att manifesteras sin femininitet som varit både frigörande och tvingande (Svensson och Waldén, 2005 & Christoffersson, 2012). Även om handarbetet för de intervjuade till största del är en hobby så beskrivs handlingen i sig som ett sätt att visa politiska värderingar, vilket skulle kunna uppmärksamma att det inte är en hobby för alla och synliggöra det arbete som många gjort i historien och som många tvingas göra idag.

6.7. Handarbetets tredimensionella karaktär

I analys av det empiriska materialet har tre dimensioner identifierats om hur det textila handarbetet kan ses som en politisk handling (se figur på s. 24). Den första är *handlingen* i sig, att handarbete. Genom att utföra handlingen uppmärksammas kvinnors arbete, processer av tillverkning och att göra det i grupp skapar en gemenskap som återkopplas till kvinnopolitiska historien. Den andra är att uppmärksamma och påvisa vissa *värderingar* som är kopplade till handarbete. Handarbetet som en traditionell kvinnlig syssla gör att det kodas feminint och därför blir handarbetet ett uttryck för femininitet och feminina värden. Det ses också till stor del som ett sätt att föra fram budskap kopplade till miljöfrågor där självförsörjning och konsumtionskritik är centralt. Handarbetets tidskrävande karaktär ses också som ett sätt att framföra en kritik mot en upplevd tidshets i samhället. Den tredje är *synlighet*, att göra själva handlingen synlig genom att handarbete på offentliga platser och att göra banderoller som tar plats i offentliga rummet. Genom att göra handarbetet synligt sprids eller uppmärksammas underordnade värderingar.

Övergripande för alla tre är att föra fram någon form av budskap och att sprida kunskap, både teknisk kunskap om handarbetstekniker och kunskap kring samhällsstrukturer. De tre dimensionerna skulle kunna ses som tre olika sätt att belysa det politiska i handarbetet samtidigt som det inte går att göra en tydlig distinktion och se dem som oberoende av varandra. I handlingen medföljer vissa värden och det är genom att göra handlingen synlig som värden kan spridas. I realiteten är det alltså inte enkelt att skilja på dessa tre dimensioner och meningen är inte heller att göra en skiljelinje mellan dem. Istället menar jag att de tillsammans utgör ett ramverk för hur det politiska textila handarbetet kan förstås.

7. Slutdiskussion

För att förstå på vilka sätt textilt handarbetet kan vara politiskt blir handarbetets feminina kodning en viktig aspekt. Frasers (2003) teori om en kulturell vändning leder fram till en uppmuntran till en kritisk erkännandeteori där både de socioekonomiska och de kulturella förtrycken motverkas. Det handlar om att hitta sätt att både avskaffa könsdifferentieringen och att uppvärdera könets specifika karaktär. I intervjumaterialet framkommer en önskan om att förstärka femininitet genom att upphöja den och ge den en högre status i samhället. Samtidigt finns en önskan om att luckra upp femininet så att den inte är begränsande. Utifrån de tre dimensionerna av det politiska handarbetet som definierats ovan går det att se ett

uttryck för den kulturella vändningen. Både handlingen i sig och synligheten har till stor del erkännande som mål. Dock lyfts det också upp som ett sätt att framföra kritik till samhällets ekonomiska struktur dels genom att synliggöra kvinnors arbete och genom synliga budskap om antikapitalistiska visioner. Handarbetets koppling till självförsörjande ses också som ett sätt att komma åt ekonomiska orättvisor genom kunskapsspridning och att visa på alternativ. Handarbetets feminina kodning används för att ge uttryck åt vissa visioner. I intervjuerna framkommer känsla av att de feminina värdena inte får plats i en kapitalistisk och patriarkal samhällsstruktur vilket kan förstås utifrån ett kulturellt förtryck där det feminina nedvärderas. Det textila handarbetet blir ett verktyg för att erkänna de feminina värdena som har en låg status i den androcentriska samhällsstrukturen.

Genom att se genusattribut utifrån Butlers (2007) performativa perspektiv kan textilt handarbete förstås som en handling som formar femininitet, och alltså inte att det finns någon inneboende femininitet som leder till ett utövande av textilt handarbete. I intervjumaterialet finns en önskan om att öppna upp dörrar för vilka som utför handarbete och hur det görs, att sudda ut gränser mellan vad som är överordnat och underordnat och vad som är feminint och maskulint. Butlers begrepp parodiska identiteter beskriver ett överskridande av den mening som kroppen är laddad med. Enligt Butler sker detta genom att byta genus, alltså utmana de genussymboler som en person tillskrivs. Att koppla samman feminina attribut med ett oväntat beteende menar Ambjörnsson (2009) är ett annat sätt att använda sig av genusattribut i syfte att ifrågasätta rådande genusnormer. Handarbetet som feminint kodat gör att det värderas som snällt, ofarligt och mjukt. I det politiska handarbetet möts dessa värden med en agenda om revolution, vilket kan ses som ett sätt att parodiera på feminina ideal och stereotyper.

I historien har kvinnors rättigheter på många sätt varit i fokus för det politiska handarbetet. Det som framkommer nytt i intervjumaterialet är att de värden som handarbetets står för lyfts fram som det viktigaste i den politiska kampen. Det handlar inte om att kvinnor i sig ska uppnå vissa rättigheter, utan istället om att få fram feminina värden vilka ses som en motkraft mot exempelvis klimatförstöring, kapitalism, konsumism, tidshets och konkurrens. Samtidigt finns det en inspiration från kvinnors tidigare organisering där handarbetesträffarna fungerat som ett kryphål för politisk kamp.

I intervjuerna finns en stark betoning på miljö- och hållbarhetsfrågor, vilket är ett nytt perspektiv som till stor del inte berörts i tidigare forskning. Det framkommer en misstro till det nuvarande kapitalistiska systemet och en oro för att samhället kommer att kollapsa. Av denna anledning är kunskap om handarbete på sikt nödvändig eftersom en omställning till

mer självförsörjning kommer att behövas. Detta skulle kunna tolkas utifrån en generellt sett ökad klimatoro och utbredd miljömedvetenhet i samhället i stort.

Handarbetet som en tidskrävande aktivitet lyfts fram som ett sätt att kritisera en upplevd tidshets. Att kunna välja att lägga tid på handarbete som politisk handling skulle kunna jämföras med exempelvis att köpa ekologisk mat. Det handlar om att ta individuella beslut där både sociala och ekonomiska begränsningar gör att vissa människor har möjlighet att göra ”rätt” val, medan andra inte har de resurser som krävs. Utifrån ett större perspektiv skulle detta kunna bli tydligare då många människor inte har möjligheten att se handarbete som något annat än inkomstbringande eller en direkt nödvändighet. Av denna anledning är det relevant att ställa frågan huruvida det är ett medelklassprivilegium att kunna se handarbete som politiska handlingar? Samtidigt som det kan ses som en lyxaktivitet kan det politiska handarbetet förstås som något mer än endast individuella handlingar. Det kan ses som ett sätt att visa på orättvisa strukturer då frågor om exploatering, produktion och konsumtion lyfts fram i ett större politiskt sammanhang. Handarbete som politiska handling lyfter således upp stora politiska frågor kopplade till antikapitalism och feminism. Det textila handarbetet som en politisk handling är unikt i det avseende att det är både feminint kodat och förknippat med klädesindustri och produktion. Detta skulle kunna ses som avgörande för den politiska potential som de intervjuade beskriver eftersom det gör att textilt handarbete kan användas för att framföra både kritik och uppmuntran till förändring.

Referenser

- Andersson, C. (2006). *Om queer femininet och iscensättandet av kön*. Kvinnovetenskaplig tidskrift, 2-3.
- Ambjörnsson, F. (2003). *I en klass för sig. Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Stockholm: Ordfront
- (2009). *En rosa revolution i vardagen: Om femininitet, queera strategier och motstånd*. Lilja M. & Vinthagen S. *Motstånd*. Malmö: Liber.
- Asplund, J. (1970). *Om undran inför samhället*. Argos.
- Blom I., Sogner S. & Rosenbeck B. (2006). *Kvinnor i västvärlden från renässans till nutid - renässans, reformation och revolution*. Stockholm: Liber.
- Butler, J. (2007). *Genustrubbel. Feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Daidalos
- Chansky, R. A. (2010). *Stitch in Time: Third-Wave Feminist Reclamation of Needled Imagery*. I *The Journal of Popular Culture*. 43 (4).
- Christoffersson B. M. (2012). *En historia om stickning*. I Palmsköld, A. *Stickning. Ett hantverk att utveckla*. S. 213-223.
- Clayhills, H. (1991). *Kvinnohistorisk uppslagsbok*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Dawkins, N. (2011). *Do-It-Yourself: The Precarious Work and Postfeminist Politics of Handmaking (in) Detroit*. *Utopian Studies*, (22) 2.
- Fraser, N. (2003). *Den radikala fantasin: mellan omfördelning och erkännande*. Göteborg: Daidalos.
- Parker, R. (1989). *The subversive stitch: embroidery and the making of the feminine*. London: Women's Press.
- Pentney, B. A. (2008). *Feminism, Activism, and Knitting: Are the Fibre Arts a Viable Mode for Feminist Political Action?* *thirdspace: a journal of feminist theory & culture*. 8 (1).
- Rennstam, J. & Wästerfors, D. (2015). *Från stoff till studie: om analysarbete i kvalitativ forskning*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Robertson, K. (2011). *Rebellious Doilies and Subversive Stitches – writing a craftivist history*. I Buszek, M. E. (red) *Extra/Ordinary. Craft and contemporary Art*. Duke university press: Durham and London. S. 185-203.
- Rosenqvist, J. (2005). *Hemslöjd som feministisk strategi?* I Svensson, B. & Waldén, L. (red.) *Den feminina textilen. Makt och mönster*. Stockholm: Nordiska museet förlag. S. 203-218.

Schmitz, E. (2015). Sociala rörelser och kvinnor som politiska aktörer. I Hedenus, A., Björk, S. & Shmulvar Gréen, O. (red.). *Feministiskt tänkande och sociologi. Teori, begrepp och tillämpningar*. Lund: Studentlitteratur. S. 231-249.

Svensson, B. & Waldén, L. (2005). Att hävda det textila. Svensson, B. & Waldén, L. (red.) *Den feminina textilen. Makt och mönster*. Stockholm: Nordiska museet förlag. S. 7-28.

Svensson, P. (2011). Teorins roll i Kvalitativ forskning. Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Upplaga 1:1. Malmö: Liber. S. 182-193.

Vessby, M. (2009). Virknålens revolution. *Dagens Nyheter*. 14 juni.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Waldén, L. (1994). *Cirkelns liv och handarbetets väsen: erfarenheter från fyra textila cirklar*. Stockholm: ABF.

West C. & Zimmerman D. H. (1987). Doing Gender. *Gender and society*. 1 (2).

Wettergren, Å. & Jamison, A. (2006). *Sociala rörelser - politik och kultur*. Lund: Studentlitteratur.

Young, I. M. (1997). Unruly categories: a critique of Nancy Fraser's dual system theory. *New Left Review*, 1/222, Mars-April.

Bild

Förenande Progressivt Hantverk (2014), Facebooksida. Upplagd 15 juni. Tillgänglig: <https://www.facebook.com/forenandeprogressivthantverk/photos/pb.195170153976517.-2207520000.1451642665./306386959521502/?type=3&theater> [2016-01-01]